

NEMZETKÖZI SZERVEZETEK

A környezet problémáival foglalkozó nem-kormányzati szervezetek a Közös Piac országaiban

A Közös Piac országaiban működő és környezettel foglalkozó nem-kormányzati szervezetek tevékenységéről készült felmérés megszervezését nagy mértékben nehezítette a környezeti problémákkal valamilyen kapcsolatban lévő szervezetek nagy – mintegy 20 000-re becsült – száma. *A valóban élő és a környezettel megfelelő szinten foglalkozó szervezetek száma* azonban ebből *csupán néhány százra tehető*. Ezek kiválasztását és megközelítését csaknem lehetetlenné tette az a körülmény, hogy ezek a szervezetek csak a legújabb időkben jöttek létre és még meglehetősen kialakulatlanok, amellet minden országban más-más mintára épültek fel, illetve működnek.

A felmérés során több mint 300 szervezetnek küldtek ki kérdőívet.

Az eredmények összegezése

A környezettel aktívan foglalkozó nem-kormányzati szervezetek *amúgyis nagy száma még mindig növekszik*, ami az ipari államoknak a környezetvédelem iránt mutatkozó nagyfokú érdeklődését tanúsítja.

A nem-kormányzati szervezetek *jellege és funkciója erősen változó*. A legrégebb, legjobban szervezett és legbefolyásosabb szervezetek Nagy-Britanniában találhatók.

Annak ellenére, hogy ezek a szervezetek a közvélemény képviselői, *a környezettel kapcsolatos intézkedéseket* – néhány kivételtől eltekintve – *csak kevésbé befolyásolják*.

A nem-kormányzati szervezetek – minden érdeklődésük ellenére – *nem eléggé tájékozottak* a Közös Piac országainak környezetügyi politikájában. Ezen a téren széles körű tájékoztatásra lenne szükség.

Tekintettel arra, hogy a nem-kormányzati szervezetek a vélemények összpontosításában és az információk továbbításában aktívan működnek közre, *rendszeres tájékoztatásuk valóban igen hasznos lenne*.

Ugyancsak *hasznos lenne* a nem-kormányzati szervezeteknek – mint a gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező közvélemény képviselőinek – *bevonása a Közös Piac környezetvédelmi munkájába*.

A nagyobb nem-kormányzati szervezeteket nagytömegű, de haszontalan, és általános jellegű információval árasztják el. *Szükségük lenne azonban a közvéleményt tájékoztató és befolyásoló információkra is*.

Környezetügyi nem-kormányzati szervezetek

I. ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK

A környezetügy nagy kiterjedésű szakterület, amelyből a felmérés az alábbi kérdésekkel foglalkozó szervezetekkel került kapcsolatba:

levegőszennyezés,
vízszennyezés,
talajszennyezés (szemét, hulladék),
zaj- és egyéb környezeti ártalmak,
a természeti források és az állatvilág védelme,
természeti és építészeti emlékek védelme,
élet- és munkakörülmények javítása.

A szervezetek tevékenysége még e kategóriákon belül is különböző. Így pl. az életkörülmények javításán az egyik szervezet (az NSZK-ban) a városok parkosítását, egy másik (Nagy-Britanniában) a várostervezésben és a közlekedési hálózat fejlesztésében való részvételt érti. *A környezetügy amúgy is széles területe a környezettel foglalkozó nem-kormányzati szervezeteknek még szélesebb skálájában tükröződik*.

A közvélemény számára a környezetügy viszonylag új fogalom, de nem régi keletűek a különböző környezetvédelmi intézmények sem. A nem-kormányzati szervezetek többsége mintegy 5–6 éve alakult. A környezet védelme iránt egy-egy országban megnyilvánuló érdeklődés *az illető ország és gazdasági fejlettségével, vagyis a már bekövetkezett szennyezettség mértékével egyenesen arányos*.

A nem-kormányzati szervezeteknek *nemcsak belső szervezeti felépítése, hanem helyzete is állandóan változó képet mutat*. Némely szervezet egy-egy speciális feladat ellátására alakul, majd feladatának teljesítése után újra feloszlik. Gyakran tűnnek el szervezetek pénzügyi nehézségek miatt is, míg mások politikai okokból bomlanak különböző csoportokra. Ez a kezdeti kialakulatlan állapot Nagy-Britanniában, Dániában és Hollandiában már szinte teljesen megszűnt, Olaszországban viszont még éppen csak elkezdődött, Franciaországban és Belgiumban pedig most éri el tetőpontját.

A nemzeti szintet képviselő nem-kormányzati szervezetek csak akkor azonosíthatók hitelt érdemlő módon, ha a nyugalmi állapot már bekövetkezett.

A nem-kormányzati szervezetek befolyása a környezetvédelemre – az érdekelt tagok nagy számához és a hatalmas energiaráfordításhoz viszonyítva – sajnos még csekély. Főleg a kormányzat *környezetvédelmi intézkedéseire gyakorolt politikai befolyás hiányolható*. Ez a megállapítás, különböző fokozatokban, mind a 9 országra érvényes, bár az általános képből néhány nem-kor-

mányzati szervezet élesen kiválik. Ezeket a kivételeket azonban a felmérés nem vehette tekintetbe.

A nem-kormányzati szervezeteknek semmiféle *átfogó központi szervük nincs*. Ennek hiánya, valamint az a tény, hogy e szervezetek állandóan változnak (eltűnnek, majd újra felbukkannak, címük nyilvántartása szinte lehetetlen; vezetőségük állandóan változik és társadalmi munkásaik száma túlságosan nagy) akadályozza a szervezett együttműködés kiépítését. Míg a helyzet megszilárdulása és a hierarchikus kapcsolatok kialakulása nem hozza létre a megfelelő koordinációt, addig a Közös Piac tájékoztató szerveinek a vázolt nehézségekkel számolniuk kell.

2. TEVÉKENYSÉG

A nem-kormányzati szervezeteknek már említett nagy száma (melyben a kisebb-nagyobb feladatok ellátására naponta születő, elszórt szervezetek nem is foglaltatnak benne) jogossá teszi a kérdést, *milyen indítékok hívták életre ezeket a szervezeteket és mit vár el tőlük a közvélemény*.

Kétségtelen, hogy a szervezeteket a közvélemény általános igénye, az iparosodással járó veszélyektől való félelem hozta létre. Figyelemre méltó jelenség, hogy e szervezetek célja általában a „védelem”, „megóvás”, „megőrzés” és „elhárítás”, vagyis a problémák negatív megközelítése, amiből általában kifejlődik a „fejlesztés”, „javítás”, „tökéletesítés” vagy akár a „kutatás”, „javaslat kidolgozás” pozitív tevékenysége. Ez a fejlődés azonban meglehetősen lassú, a szervezetek működése pedig, az általuk képviselt tömegek hatalmas méreteihez képest többnyire hatástalan.

A szervezetek tevékenysége két fő csoportra osztható:

a természetvédelem az európai nem-kormányzati szervek túlnyomó többségének programjában szerepel. Ide tartozik a természetvédelmi területek, nemzeti parkok létesítése, a vizek és állatok védelme stb.;

a különböző ártalmak elhárítása inkább a szakosított szervezetek feladata. Ennek körébe tartozik a hulladék megsemmisítésének problémája; a zajelhárítás és a tiltakozás az olyan nem kívánatos technikai létesítmények ellen, mint pl. a szuperszonikus repülőgépek.

A feladatok megközelíthetőek a már említett *negatív oldalról*, ami tiltakozást jelent, pl. egy bizonyos területen áthaladó országút építésének megakadályozását, vagy *pozitív oldalról*, ami aktív, alkotó cselekvésben, pl. parkok, természetvédelmi területek létesítésében.

A nem-kormányzati szervek működése — jelentőségük sorrendjében — a következő *tevékenységekre* bontható:

a nyilvános közvélemény mozgósítása — a döntéseket hozó szervekre közvetve kifejtett hatás érdekében;

a döntéseket hozó szervek közvetlen befolyásolása — kiáltványokkal, levelekkel stb.;

társadalmi munka — speciális környezetvédelmi feladatok ellátására;

nevelő és felvilágosító munka — főleg az ifjúság magatartásának befolyásolására;

tanulmányok, kutatások — konkrét javaslatok megfogalmazására.

3. A KÖRNYEZETÜGGYEL FOGLALKOZÓ NEM-KORMÁNYZATI VEZETŐ SZERVEK EURÓPÁBAN

A felmérés részletes információit a legfontosabb nem-kormányzati szervezetekről részben meglévő dokumentumok, részben kiküldött kérdőívek alapján szerezte. Ezek szerint a Közös Piac országaiban a környezetüggyel foglalkozó vezető szervezetek a következők.

a) Országos szervezetek

1. Belgium

733 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:

Inter-Environment
Entente Nationale pour la Protection de la Nature
Arbeidertoeristenbond (ATB)
Gents Aktiecomité Leefmilieu
Nationale Werkgroep Leefmilieu

2. Dánia

128 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:

Danmarks Naturfredningsforening
Friluftsradet

3. Franciaország

246 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:

FNASSE (Fédération Nationale de Sauvegarde des Sites et Ensembles Monumentaux)
FNSSN (Fédération des Sociétés de Sciences Naturelles)
FFSPN (Fédération des Sociétés de Protection de la Nature)
Civilisation et Environment
Progrès et Environment
Centre Français de Documentation sur l'Environnement
Association pour la Prévention de la Pollution Atmosphérique
Association des Journalistes de l'Environnement
Aménagement et Nature

4. Hollandia

260 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:

Stichting Natuur en Milieu
Contactkommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming
Nederlandse Vereniging tegen Water, Bodem en Luchtverontreiniging
Stichting Centrum Milieuzorg
Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

5. Írország

51 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:

An Taisce (National Trust)
An Foras Forbartha (National Institute for Physical Planning and Research)

Institute for Industrial Research and Standards
Keep Ireland Beautiful
Inland Waterways Association of Ireland

6. Luxemburg

24 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:
Lique Luxembourgeoise pour la Protection de la Natur
(NATURA)
Jeunes et Environnement
WWF Luxembourg

7. Nagy-Britannia

449 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:
Committee for Environmental Conservation (Co. En. Co.)
Civic Trust
Council on Protection of Rural England (CPRE)
Conservation Society
Council for Nature
Council for Environmental Studies
Field Studies Council
Keep Britain Tidy Group
National Trust
WWF-British National Appeal
South Western Marine Pollution Group (research centre)

8. NSZK

1302 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:
Aktionszentrum Umweltschutz
Bund Bürgerinitiativen Umweltschutz
Aktion Saubere Landschaft
Arbeitsgemeinschaft für Umweltfragen (AGU)
Verein Naturschutzparke
Deutscher Naturschutzring (DNR)

9. Olaszország

110 szervezet, ezek közül a legjelentősebbek:
Italia Nostra
Federazione Nazionale Pro Natura (FEDERNATURA)
WWF Italia
Movimento Ecologico
Federazione della Associazioni Scientifiche e Techniche
(FAST)
Club Alpino Italiano (Commission per la Conservazione della
Natura Alpina)

b) Az országok kereteken kívül működő szervezetek

Ebbe a kategóriába tartoznak a nemzetközi szövetségek (1), a több országban működő szervezetek (2) és az átfogó csúcsszervek (3), melyeknek tagjai több országban tevékenykednek.

Az első csoportba mintegy 50 szervezet tartozik, többek között az *International Council for Bird Preservation* (Nemzetközi Madárvédelmi Bizottság) vagy az *International Union of Air Pollution Prevention Associations* (a Levegőszennyezés Megakadályozására Alakult Társaságok Nemzetközi Uniója). A legerőteljesebben képviselt nemzetközi szervezetek egyike a Svájcban székelő *International Youth Federation for Environmen-*

tal Studies and Conservation (a Környezet Tanulmányozására és Megóvására Alakult Nemzetközi Ifjúsági Szövetség), melynek 16 tagországból hét a Közös Piacnak is tagja.

A második csoport jelentős képviselői az *Europa Nostra*, központja Londonban működik és a Svájcban székelő *World Wildlife Fund* (a Világ Vadvédelmére Alakult Bizottság), amely az országos tiltakozásokat gyakorlatilag a világ valamennyi országában szervezi.

Ebbe a csoportba tartozik az „*Őrizd meg szépnek Európát*” mozgalom is, mely az „*Őrizd meg szépnek Amerikát (Ausztráliát) Kanadát stb.*” mozgalomnak része. 10 európai tagországból öt a Közös Piac tagja.

A harmadik csoportba jelenleg csupán a BEE (*Bureau Européen d'Environnement = Európai Környezetügyi Hivatal*) tartozik. Ez az egyetlen központi intézmény, amely a Közös Piac országainak 21 környezettel foglalkozó szervezetét van hivatva összefogni és irányítani. Az együttműködéssel gyakran együttjáró féltékenység és az egyes szervezetek önállósági törekvései azonban erősen akadályozzák az egyenletes, kiegyensúlyozott munkát.

4. A KÖRNYEZETTEL FOGLALKOZÓ NEM-KORMÁNYZATI SZERVEZETEK KÜLSŐ KAPCSOLATAI

Kapcsolataik egymással

Egy-egy ország környezetügyi nem-kormányzati szervezeteinek együttműködése nagyrészt attól függ, milyen régen működik már az illető szervezet és mi a meghatározott működési területe. Az NSZK-ban és Olaszországban például a BEE tagjaként működő központi szervezet segíti elő az ország különböző részeire kiterjedő állandó hálózat kiépítését és működését. Ez a hálózat viszont a kisebb helyi szervezetek munkáját támogatja. Nagy-Britanniában egyetlen központi szerv irányítja az ország szervezeteinek fejlett együttműködését, míg ellenpéldaként Franciaországban a számos szervezet munkájának összehangolása teljes mértékben hiányzik.

Egy-egy ország környezettel foglalkozó nem-kormányzati szervezeteinek együttműködését többnyire a szervezeteknek már említett tünékeny, változékony volta akadályozza. Az országos együttműködés hiányában viszont nem lehetséges állandó, nemzetközi szintű összefogás sem. Ez a körülmény késleltette korábban a BEE-nek csupán 1974 végén történt megalakulását is.

Kapcsolatok a kormány-szervekkel

Ezek a kapcsolatok országonként változnak. Míg pl. Nagy-Britannia Környezetügyi Minisztériuma a legszorosabban együttműködik a vezető nem-kormányzati szervezetekkel, addig Olaszországban – a minisztérium laza szervezeti felépítése következtében – alig beszélhetünk

bármiféle kapcsolatról. Belgiumban egyetlen kiemelt szervezetnek van jelentős szerepe az állam környezetügyi döntéseiben. Az NSZK-ban az 1974-ben létesített *Umweltbundesamt* (Szövetségi Környezetügyi Hivatal) kormány szinten megváltoztatta ugyan az ország környezetügyi politikáját, a nem-kormányzati szervezetekkel azonban nem alakította ki a megfelelő kapcsolatokat. Franciaországban az illetékes minisztérium és a nem-kormányzati szervezetek között a kapcsolat csupán az információcserére korlátozódik, amit egy erre a célra létesített szerv bonyolít le.

Kapcsolat az iparral

A környezetüggyel foglalkozó nem-kormányzati szervezetek tiltakozó mozgalmi, nyomást gyakorló érdekszövetségei gyakorlatilag nincsenek az iparral semmiféle kapcsolatban. Kivételt képeznek azok a környezetvédelmi szervezetek, amelyeket maga az ipar létesített, részben jószándékának igazolására, részben a természetet károsító hatásainak ellensúlyozására. Ezek közül a leghatározottabban körvonalazott céljai az „Őrizd meg szépnek Európát” mozgalomnak van, melynek legtöbb tagja az iparral valóban szoros kapcsolatban áll: az „Őrizd meg szépnek Írországot” mozgalmat például az ír Iparszövetség tartja fenn.

Kapcsolatok nemzetközi szervezetekkel

A környezettel foglalkozó nem-kormányzati szervezetek rendszeresen tartják a kapcsolatot a Közös Piac vezető szerveivel. Kialakult a kapcsolat e szervezetek és az UNEP (*United Nations Environment Programme = az Egyesült Nemzetek Környezetügyi Programja*), a *Council of Europe* (Európa Tanács), elsősorban pedig az EICNC (*European Information Centre for Nature Conservation = Európai Természetvédelmi Tájékoztatói Központ*) között. Az utóbbinak rendszertelen időközökben megjelenő kiadványát, a francia és angol nyelvű *Naturoipa*-t a legtöbb európai szervezet jól ismeri. Az 1973-ban létesített UNEP egyre növekvő mértékben látja el információkkal az Egyesült Nemzetek minden tagországában környezettel foglalkozó nem-kormányzati szervezeteit, külön e célra létesített részlege pedig rendszeresen ápolja a kapcsolatokat ezekkel a szervezetekkel.

Kapcsolat a Közös Piaccal

Ez a kapcsolat jelenleg nem kielégítő, legfeljebb a vezetők vagy a tagok tartanak személyes kapcsolatot a különböző hivatalokkal és bizottságokkal.

A felmérés felderítette e kapcsolatok néhány jellemző vonását is. A nem-kormányzati szervezetek vezetősége sok esetben összetéveszti egymással a Közös Piac egyes bizottságait, részlegeit és egyes más európai nemzetközi intézményeket.

A felmérés kimutatta továbbá, hogy általános az érdeklődés a Közös Piac környezetüggyel kapcsolatos politikája iránt és igen erős az igény az e politikára vonatkozó információk iránt. Ezt az igényt a lehető legsürgősebben és feltétlenül ki kell elégíteni.

A szervezetek megkívánják, hogy tájékoztassák őket a környezettel kapcsolatos döntésekről, főleg pedig részt kívánnak venni e döntésekben. Tiltakoznak azonban az ellen, hogy általános, semmitmondó információkkal árásszák el őket.

Az információs igények kielégítése

A szervezetek információs igénye egyrészt európai méretű, vagyis szükségesnek tartják a kitekintést az ország határain túlra is, hiszen a környezet problémái semmiképpen sem szemlélhetők elszigetelten és sok esetben csak közös összefüggéssel oldhatók meg. Egészen természetes, hogy az információkért elsősorban a Közös Piachoz fordulnak; sok esetben kértek már összehasonlító statisztikákat, tájékoztatást az egyes országok környezetügyi politikájáról, ezek összehasonlító elemzéséről stb.

Másrészt döntően fontos a Közös Piac környezettel kapcsolatos politikájának megismerése: tájékozódás az egyes bizottságok feladatairól, a döntéshozatal folyamatairól, a tervek kidolgozásáról stb.

A Közös Piac meghatározó szerepet játszhat a környezet alakításában. Éppen ezért ezt a szerepét mind a környezettel foglalkozó nem-kormányzati szervezetek, mind az általuk képviselt közvélemény számára világosan és pontosan meg kell határozni.

NGOs for the protection of the environment in the European Community = Associations Internationales, 28. köt. 2. sz. 1976. p. 73–77./

(Dezső Zsigmondné)

